

Slavko Muljačić

PROŠLOSTOLJETNI SPLIT KROZ DJELOVANJE VICKA ANDRIĆA

– u povodu objavljivanja knjige dr. Duška Kečkemeta:
"VICKO ANDRIĆ, arhitekt i konzervator, 1793.–1866."

UDK: 72.025.4: 929 V. Andrić (049.32) (497.5 Split) "1793/1866"

Koncem 1993. godine Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu i Književni krug Split (kao suizdavač), objavili su vrlo značajnu, opsežnu, bogato ilustriranu i luksuzno opremljenu knjigu dr. DUŠKA KEČKEMETA, plod njegova višegodišnjega marljivog i inventivnog znanstvenog proučavanja, vrlo zanimljivu i značajnu biografiju arhitekta, arheologa i konzervatora VICKA ANDRIĆA i njegovog doba. Knjiga je velikog formata (20 x 29 cm), sa 180 stranica teksta i 41 stranicom iscrpnih bilježaka i navedenih korištenih izvora te literature. Nakon tekstovnog dijela, na *kunstdruck* papiru otisnuto je 96 slika, većinom malo poznatih planova, tlocrta i crteža, te starih fotografija grada Splita i splitskih građevina, a i presnimaka originalnih dokumenata. Na samom kraju knjige prvi put je (u ponešto smanjenom mjerilu) objavljeno 20 listova (tabli) Andrićevih snimaka Dioklecijanova mauzoleja – splitske katedrale iz 1852. godine te prijedlog za njegovu (nikad tako provedenu) obnovu. Ovi listovi su na diplom formatu te su presavijeni.

1. KRATKA BIOGRAFIJA VICKA ANDRIĆA

Koristeći se opširnim Kečkemetovim podacima, autor ove recenzije sastavio je skraćeni kronološki prikaz Andrićeve biografije:

23. III. 1793. VICKO ANDRIĆ rođen je u Trogiru, od oca Josipa Andrića, drvodjelca i posjednika, i majke Antice Seratti, oboje Splićana, iz pučke, ali vrlo imućne obitelji. Iako su im se glavne nekretnine (1834. godine: 8 stambenih zgrada), nalazile u Splitu, oni su iz dosad neutvrđenih razloga desetak godina živjeli u Trogiru, pa se ponovno nastanili u Splitu, u vlastitoj kući u blizini crkve Gospe od Dobrića, u "burgusu".

(Barem) prve razrede osnovne četverogodišnje škole Vicko pohađa u Trogiru.

1803.-1807. pohađa i završava gimnaziju u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu.

1807.-1810. kao pitomac u konviktu, živio je u Zadru i polazio zadarski licej (koji je na početku školske godine 1811./1812. zatvoren).

1811.-1812. s priznate dvije godine liceja (ostajući u njegovu konviktu), upisao se u siječnju 1811. u Središnju školu Ilirije u Zadru i iste godine položio glavni ispit treće godine prava, tj. smjera koji je odabrao, a 1812. završio je i glavni ispit inženjerskog tečaja sa školom crtanja koji je postojao pri toj školi.

1812.-1816. studira u Rimu, gdje i opet završava dvije škole: Sveučilište matematičkih znanosti, te Papinsku umjetničku akademiju sv. Luke. Osim toga, postiže i diplomu vještaka mjernika (*perito agrimensore* - tj. geodeta). Za dugog boravka u Rimu proučava ostatke antičkih spomenika i sudjeluje u arheološkim istraživanjima. To, kao i školovanje na Akademiji sv. Luke, utječe na njegovo doživotno klasicističko opredjeljenje u arhitekturi.

Po povratku u domovinu (1816.), austrijska vlada mu je priznala sve diplome stečene u Rimu.

(I u zadarskome liceju i na rimskoj Akademiji sv. Luke profesor mu je bio tada poznati arhitekt BASILIO MAZZOLI, koji je sudjelovao u provođenju Marmontovih graditeljskih planova uljepšavanja Splita, projektirajući (nikad izvedene) zgrade na produženoj, tzv. Novoj obali. Stoga se smatra da je on najviše utjecao na njegovo stilsko arhitektonsko klasicističko usmjerenje.)

1817.-1833. - Od 1. IV. 1917. Vicko Andrić je privremeni, a poslije (vjerojatno od 1824.) i stalni okružni inženjer, najprije pri Građevinskoj upravi, a zatim (ne znamo otkad) inženjer Uprave javnih gradnja Dalmacije (oba nadležstva sa sjedištem u Zadru).

Prvih godina službovanja Andrić je bio dosta zaposlen na gradnjama u samome Splitu, no kasnije (poslije 1825.), zbog njegova mjerničkog i inženjerskog znanja, pretpostavljeni su ga sve više koristili za terenske zadatke (na koje se zbog loših cesta često moglo ići jedino jahanjem na konju), koji su obuhvaćali izgradnju cesta, mostova i cisterna, te radove na regulaciji voda rijeka Cetine i Neretve i njihovih pritoka, kao i melioraciju močvara. Tada je u nekim močvarnim predjelima Dalmacije još harala malarija, a u nekima je vladala hajdučija. Osim toga, Andrić je bio prilično osjetljiva zdravlja, pa je te uvjete teško podnosio, osobito nakon što se na svojim lutanjima po Dalmaciji i rubnim dijelovima Bosne i Hercegovine (tada još dijelu Turskoga Carstva), nekoliko puta razbolio. Stoga je godine 1830. zatražio prijevremenu mirovinu, no umirovljen je tek nakon dugog spora 1. V. 1833. godine.

1840.-1846. počasni je prisjednik splitske Općine, zadužen za vođenje javnih radova u svezi s gradnjama i zaštitom antičkih spomenika u gradu.

1846., radeći samoinicijativno na prijedlogu za obnovu antičkoga Dioklecijanova vodovoda od Solina do Splita, Andrić se prvi put počeo baviti proučavanjem izvornog oblika Dioklecijanove palače, koja je tada bila u krajnje zapuštenom stanju. Iste godine putuje u Beč, gdje na Dvoru predočava svoj projekt čišćenja Palačinih podruma.

22. IV. 1854. austrijski ga je car odlikovao Viteškim križem reda Franje Josipa I.

20. I. 1855., ostavši udovac, Andrić sklapa drugi brak. Oženio je Jerku (Girolamu) Katalinić, Splićanku, rođenu 6. I. 1836., (43 godine mlađu od njega), s kojom je imao jedinu kćerku Josipu Pinu (poslije udatu za Jurja Lanevu, dvorskog savjetnika u Beču).

1854.-1864. – Iako odavno umirovljen, 1854. postavljen je za počasnog konzervatora zadarskoga i splitskoga okruga (tj. za srednju Dalmaciju). Koncem toga razdoblja teško se razbolio, tako da je jedva hodao, pa je 1864. bio primoran podnijeti ostavku, a godine 1865. obolio je od upale mozga.

15. I. 1866. VICKO ANDRIĆ, arhitekt i konzervator, umro je u Splitu, u 73. godini života i 19. siječnja, nošen od bratima, skromno pokopan u skupnoj grobnici bratovštine Gospe od Dobrića, na Sustipanskom groblju u Splitu.

2. ANDRIĆEVO DJELOVANJE 1817.-1845.

Treba istaknuti da su u prvoj polovici XIX. stoljeća (pa i desetljećima kasnije), u Dalmaciji, pa i u Splitu, bili rijetki visoko obrazovani domaći stručnjaci, a ni stranaca nije bilo previše. Osim toga, Vicko Andrić je bio završio nekoliko škola: pravo u Zadru (što mu je kasnije dobro došlo u raznim sporovima, a bio je sklon ne samo pisanju dugih izvješća, već i beskrajnih dopisa i žalbi), te mjerništvo i arhitekturu u Rimu. Oslanjajući se na svoju bogatu obiteljsku imovinu, bio je materijalno neovisan (stoga i nepodmitljiv), ali i vrlo temperamentan i radišan, pedantan, te možda i pretjerao sitničav, krut i nepopustljiv.

Kao mladi okružni inženjer Vicko Andrić je sudjelovao u vođenju radova, odnosno nadzoru, na izvedbi, pregradnji ili rušenju nekoliko značajnih građevina u Splitu, kao što su:

1. Adaptacija istočnoga dijela starih lazareta uz more, za zatvore, budući da je s pripremanim rušenjem gotičkih palača na glavnome gradskom trgu trebalo srušiti i tamo postojeće zatvore. Sačuvan je i Andrićev precizan tlocrtni snimak (izrađen od 1817. do 1819.) postojećeg stanja lazareta, prije pregradnji, s legendama – opisom namjena zgrada i prostorija. Andrić je izradio i predračun potrebnih troškova za tu adaptaciju.

2. Rušenje srednjovjekovnih građevina iz XV. stoljeća: Kneževе i Komunalne palače na tadašnjem Gospodskom trgu, izvršeno od ožujka do svibnja

1812. godine (izuzev i danas sačuvanoga prizemnog trijema najistočnije od triju zgrada Komunalne palače). Postoji Andrićev tlocrtni snimak i toga kompleksa, s brojnim legendama, načinjen u travnju 1821., u vrijeme početka rušenja tih zgrada, koje su već više od jednog stoljeća bile u vrlo trošnom stanju. (U srednjoj zgradi Komunalne palače u XVIII. je stoljeću bilo ugrađeno gradsko kazalište, s tri reda loža, parterom i pozornicom.)

Andrić je izradio i troškovnik radova rušenja i gradnji na ovoj lokaciji, i to, zbog prevelike zauzetosti, dijelom uz suradnju jednoga pomoćnika.

3. Umjesto datadašnje prizemnice Lučkoga zdravstvenog ureda (pučki zvanog *šanitad*), smještenom na malom pristanu nasuprot ostacima mletačkoga kaštela na obali, srušenog 1821. godine, od 1822. do 1824. na proširenom je "korijenu" toga pristana sagrađena nova, jednokatna zgrada istog ureda, s klasicističkim ulaznim trijemom na sjevernom pročelju. Na izgradnji te građevine radio je i Andrić (predračun, te nadzor nad izvođenjem), a po nekim indicijama, on ju je i projektirao. Srušena je pred carev posjet Splitu u travnju 1875. godine, kako bi splitska Riva dobila dužu i ljepšu vizuru.

4. Rijedak dobar izvor čiste vode nalazio se u uvali Trstenik, istočno od grada, a zvali su ga Carska česma (*Fontana imperijale*). Njega je Andrić uredio od 1820. do 1824. godine. (Kameni grb grada Splita, nekad na ovoj česmi, čuva se u Muzeju grada Splita.)

5. Umrli su se od davnine pokapali po crkvama i okolnom zemljištu, te u klaustrima samostana. Iz higijenskih razloga to je bilo zabranjeno već u doba francuske vlasti 1806., uz nalog da se do kraja 1809. sagrađe vanjska groblja, što u Splitu nije tada učinjeno. Nakon što je Austrija 1820. donijela sličan zakon, u Splitu su među tri optimalne moguće lokacije, Pojišan, Poljud i Sustipan, za novo vanjsko groblje izabrali taj miran maleni poluotok na ulasku u gradsku luku.

Vicko Andrić radi od 1818. do 1823. godine na snimanju zemljišta i predračunu za groblje Sustipan (Sustjepan), koje se 1823. počinje graditi, a 1826. otvara se za pokapanja. Smatra se da je Andrić i izradio prvi projekt ovoga groblja, a vjerojatno je i projektant (i danas sačuvanoga) klasicističkog glorijeta na njemu, izvedenog tek 1851. godine.

Andrić je kao okružni inženjer dolazio u sukob sa svojim pretpostavljenima u Zadru, koji su ga često okrivljavali za razne (mahom sitnije) propuste i neizvršavanje zadataka. Nježne tjelesne konstitucije, a klasicističke ideološke formacije, on je teško i nerado obavljao te za društvo korisne i praktične, no za njega nezanimljive inženjerske terenske zadatke, pribjegavao je bolovanjima i odsutnostima, a konačno se bio i stvarno razbolio, pa je na vlastitu molbu umirovljen 1833. godine u 41. godini života.

Kao mladi okružni inženjer Vicko Andrić je 1818. godine nekoliko dana pratio klasično naobraženog austrijskog cara Franju I. na njegovu putu po Splitu i Solinu, objašnjavajući mu antičke građevine i ruševine. To carevo putovanje po Dalmaciji značajno je za Split, jer je kasnijom carevom odlukom

otpočelo sustavno istraživanje ruševina stare Salone, a poslije je u Splitu osnovan i Arheološki muzej i za njega sagrađena dugačka prizemnica, s vanjske strane istočnoga obodnog zida Dioklecijanove palače.

Dok je za svojega djelovanja nakon umirovljenja (1833.) bio rado viđen i priman u visokim nadležstvima u Zadru te u ministarstvima i ustanovama u Beču, u Splitu su mu međutim protivnici zagorčavali život, otežavali rad i sabotirali njegove zahtjeve i zabrane.

Kasnije Andrićevo djelovanje u Splitu bilo je uglavnom volontersko, a nakon 1854. godine je kao počasni konzervator proveo deset vrlo nemirnih godina. Taj rad je više odgovarao njegovim težnjama, ali nije dovodio do očekivanih ostvarenja.

Osim toga, Andrić se zbog svojega temperamenta i karaktera stalno s nekim sporio, bilo s građanima koji su iz koristoljublja kržili zakone (kako ih je on shvaćao), bilo s mnogim predstavnicima političke vlasti i ključnim osobama u domeni njegova stručnog djelovanja. Tako je povremeno dolazio u sukob s moćnim okružnim poglavarom dr. Ivanom Burattijem, s dr. Antunom Bajamontijem (osobito prije negoli je on postao splitskim gradonačelnikom), te s nekim ravnateljima splitskoga Arheološkog muzeja (inače liječnicima): dr. Karlom Lanzom, i njegovim sinom dr. Franjom Lanzom (koji je kratko vrijeme 1864./65. godine bio i splitski gradonačelnik), te s opatom dr. Franjom Carrarom, koji su pored ravnateljske dužnosti obnašali i onu kustosa-konzervatora starina.

Za razliku od većina dalmatinskih intelektualaca svojega doba, koji su (kao i u doba Mletačke Republike), nastavili studirati u Padovi, Andrić je studirao u Rimu – i to ne arheologiju i povijest umjetnosti, nego klasicističku arhitekturu, premda se tamo bavio i arheologijom te sudjelovao u iskapanju antičkih građevina. Nasuprot njegovoj erudiciji, sva tri navedena ravnatelja splitskoga Arheološkog muzeja su kao arheolozi zapravo bili amateri i kolekcionari, s vlastitim arheološkim zbirkama, kojima su davali prednost pred prezentacijom u Muzeju, u kojemu su u ono doba eksponati većinom bili neprikladno i nepregledno smješteni (zapravo uskladišteni), razasuti na nekoliko mjesta u gradu, po prizemljima i podrumima raznih kuća i građevina.

3. ANDRIĆEVI PROJEKTI OBNOVE DIOKLECIJANOVA VODOVODA, ČIŠĆENJA I UREĐENJA PODRUMA PALAČE, S UKLANJANJEM KUĆICA PRED NJEZINIM JUŽNIM PROČELJEM, TE OBNOVA MAUZOLEJA-KATEDRALE I NJEZINA ZVONIKA.

1. Još u VII. stoljeću onesposobljen je rimski akvedukt kojim se s izvora rijeke Jadro slobodnim padom dovodila čista pitka voda u Dioklecijanovu palaču, te je grad Split (koji se u XIX. stoljeću sve više razvijao i rastao)

oskudijevao s pitkom vodom, dobivajući je iz nevelikog broja bunara. Kad bi za ljetnih suša većina bunara presušila, u bačvama je voda dovožena čak iz Solina. Počevši od godine 1845. pa sve do 1857. Andrić se u više navrata bavio problemima obnove toga vodovoda, obavljao terenska istraživanja na njegovoj trasi te snimanja i kartiranja ruševnih ostataka, često zakopanih po vinogradima. Spriječen međutim raznim neprilikama, on nije mogao potpuno završiti projekt obnove, pa je to poslije učinio općinski inženjer Locatti, a tek nakon dva desetljeća dovijanja, a u svezi i s izgradnjom dalmatinske željeznice, namakla su se znatna potrebna sredstva, pa je Dioklecijanov vodovod obnovljen tek radovima od 1878. do 1880. godine, potkraj Bajamontijeve općinske uprave.

2. Godine 1845. ili početkom 1846. zatražio je bečki Dvor od Dalmatinske vlade da se izrade "nacrti koji bi pokazivali sadašnje stanje ostataka Dioklecijanove palače", a iz Zadra su potakli Andrića da se primi toga posla. Stoga je on u srpnju i kolovozu 1846. godine istražio, izmjerio i snimio (nacrtao) postojeće stanje dostupnih podrumskih prostorija u južnome dijelu Palače, od kojih su u to vrijeme samo neke manje bile očišćene i u privatnoj upotrebi kao skladišta, dok je najveći broj podrumskih prostorija bio neispitan i nepoznata tlocrta, budući da su gotovo do stropa bile ispunjene stoljetnim nanosima. U tom je poslu Andriću prvi put pomagao Dujam Marcocchia, mladi učitelj crtanja iz Splita, kojeg je Andrić podučio tom tehničkom poslu. Tako je nastao rad pod nazivom "OSTACI DIOKLECIJANOVE PALAČE U SPLITU, 1. kolovoza 1846." (izvorni naziv: "Avanzi del Palazzo di Diocleziano in Spalato", 1° Agosto 1846"), sa 7 tabla nacрта i jednom knjigom opisa Dioklecijanove palače, s 15 stranica teksta.

Da bi se mogla provesti djelotvorna zaštita antičkih spomenika, koje čine ostaci Dioklecijanove palače, trebalo je dokazati da je ona državno, a ne privatno, pa i crkveno ili vojno vlasništvo. I prije negoli je imenovan konzervatorom, Andrić je (kao i mnogo kasnije don Frane Bulić) osporavao svojatarnja privatnih vlasnika kuća prislonjenih na južni vanjski zid Palače (kryptoportik) kako su njihovi i podrumi tih kuća (bilo očišćeni ili djelomično zatrpani) i pokušao je spriječiti razne zloupotrebe, kao što su probijanje novih otvora ili ležajeva greda u debelim antičkim zidovima, odnosno njihovo stanjivanje da bi se proširile unutarne prostorije. Pritom se (dosta neuvjerljivo) pozivao na zakone zaštite spomenika i carskoga vlasništva u antičkome Rimu, te, razložnije, na neke odredbe koje su donesene potraj mletačke vladavine, odnosno za prve austrijske i kasnije francuske vladavine, u svezi sa zabranom gradnje uz gradske utvrde (fortifikacije). Time je navukao mnoge kućevlasnike da mu se suprotstave, često i one iz bogatih i utjecajnih obitelji.

Andrićeva zamisao bila je da vlasti snose troškove za čišćenje podrumskih prostorija Dioklecijanove palače, što će omogućiti arheološka istraživanja, pa možda dovesti i do značajnih nalaza. Ispražnjene i sanirane (što se vlage tiče) podrumске prostorije potom bi se unajmile privatnicima (najbolje

kao vinska skladišta), a novac prikupljen od tih zakupnina upotrijebio bi se za izvlaštenje i rušenje privatnih kućica na obali, pod kryptoportikom.

3. Usprkos učestalim povremenim popravcima kroz prošla stoljeća, od kojih je jedan od najvažnijih bio Andrićeva postava gromobrana na zvonik (oko 1822.), koji je, kao i sam Dioklecijanov mauzolej, kasnije pretvoren u splitsku katedralu, bio u sve ruševnijem stanju, oba su ova kulturna spomenika iziskivala što skoriju temeljitu unutarnju i vanjsku obnovu. Po Andrićevu mišljenju obnova ne bi bila odveć djelotvorna bez istodobne "izolacije" katedrale, najvažnije i najbolje sačuvane građevine u Palači. Pritom je mislio na potrebu *rušenja* brojnih stoljetnih "priljepaka", kako privatnih, tako i sakralnih, uglavnom prizemnih i jednokatnih građevina, koje je trebalo ustupiti ili otkupiti, pa srušiti. Tako bi *Jupitrov hram* (kako su onda *pagrešno* nazivali splitsku katedralu) bio vidljiv sa svih strana u svojoj ljepoti.

Da bi najviši mjerodavni čimbenici u dalekom Beču, koji su konačno o tome odlučivali i financirali radove, mogli lakše prosuđivati i udovoljiti zatraženom prihvaćanju projekata obnove, te davanju potrebnih novčanih sredstava, arhitekt Vicko Andrić je uz pomoć svojega vrijednog crtača Dujma Marcocchija, u samih 20 mjeseci neumorna rada (uz druga svoja zaduženja), 31. I. 1852. završio izradu 20 velikih tabli s planovima i nacrtima, popraćenih legendama s brojnim, danas vrlo dragocjenim podacima o tadašnjem stanju tih građevina i njihovu okolišu i s 30 stranica velikog formata, posebno uvezanog teksta.

Na I. tabli je Tlocrt ostataka Dioklecijanove palače sa suvremenim zgradama u njoj, na tablama II.-XIII. je detaljni prikaz unutarnjeg i vanjskog stanja katedrale i zvonika, a na tablama XIV.-XX. je prijedlog njihove obnove, koji uključuje i projekt jedne nove građevine koja bi se na mjestu dotadašnjeg baroknog kora (koji bi se porušio) s istoka dogradila na samu katedralu (mauzolej). (O toj dogradnji potanje u nastavku teksta).

Najveća je Andrićeva želja bila da se, uz obnovu katedrale po tome projektu, projekt i objavi u luksuznom izdanju, radi upoznavanja svjetske kulturne javnosti s tim u svijetu jedinstvenim i dosta dobro sačuvanim kompleksom kasnorimske arhitekture. Čak se nadao da će austrijski car prihvatiti njegovu molbu da mu se ova knjiga posveti, kao što su prethodne knjige o Dioklecijanovoj palači (njegovi uzori) bile posvećene vladarima: Adamova (izdana 1764.) britanskome kralju Đuri III., a Casasova (izdana 1802.) Napoleonu Velikom. Sam Andrić je inače vrlo kritički i s podcjenjivanjem govorio o tim dvama radovima, smatrajući da su autori radili radi vlastite slave i materijalne dobiti, a ne radi unapređenja znanosti. Osim toga, ukazivao je i na brojne netočnosti na njihovim snimkama građevina u Palači, što je donekle opravdavao njihovim kratkim boravcima u nepoznatom gradu.

O kasnije izašloj "trećoj" nevelikoj knjizi na istu temu, onoj doktora Franje Lanze "DELL' ANTICO PALAZZO DI DIOCLEZIANO IN SPALATO", objavljenoj godine 1855. u Trstu, Andrić je imao krajnje negativno mišljenje. Već je i dokumentarni dio Casasova djela (osim njegovih izvrsnih veduta),

smatrao kopijom Adamovih snimaka, dok je Lanzino izdanje nazvao čak "lošom" takvom kopijom, koje omalovažavanje je povećalo njihovu osobnu netrpeljivost u budućnosti.

U umjetnosti doba u kojemu je Andrić stvarao ne samo što se nisu cijele srednjovjekovne (romaničke i gotičke) građevine i umjetnine nego se i zgražalo na njihov "barbarski stil". Kako su unutar katedrale bili poslije u tome stilu sagrađeni propovjedaonica, dva oltara i pregrade pred njima, a i čitav šesterokatni zvonik je bio zidan pretežno u mješavini tih dvaju stilova, Andriću se zlonamjerno i neutemeljeno često podmetalo da iz Dioklecijanove palače, pa i iz katedrale, kani ukloniti sve što nije antičko (tj. rimsko), pa čak porušiti i njezin velebni zvonik.

Nažalost, Andrić nije doživio da mu se ijedno od ta tri značajna projekta i izvede, tj. ostvari, a niti da mu se (do uvrštenja u ovu Kečkemetovu knjigu), objave i njegovi snimci katedrale s tumačenjima.

4. POGREŠKE U ANDRIĆEVIM SHVAĆANJIMA I ZAMISLIMA

Prema kasnijim saznanjima i (današnjim) shvaćanjima i Vicko Andrić je griješio u nekim svojim prosudbama, shvaćanjima i tumačenjima. Spomenimo najglavnije od njih:

Andrić je previše jednostavno zamišljao mogućnost uklanjanja velike vlage iz podrumskih prostorija Dioklecijanove palače i provedbu njihove odvodnje što ni do danas nije potpuno riješeno, niti provedeno), a o tome je ovisila njihova upotrebljivost i mogućnost davanja u zakup, nakon čišćenja i odvoženja nekoliko tisuća kubika stoljetnih nanosa.

Mnogo je napadan i osporavan Andrićev prijedlog za potpunu rekonstrukciju južnoga pročelja Dioklecijanove palače, s projektom goleme trokatne nadogradnje, datiran 2. I. 1857., koji je pretpostavljao rušenje svih kućica pred Palačom. Andrić čak obnavlja i davno srušenu jugozapadnu ugaonu kulu, no radi osvjetljenja, zračenja i pristupa magazinima, koji bi se smjestili u saniranim podrumskim prostorijama, on (pored postojećih južnih vrata Palače) na njima otvara 18 novih vrata, kao i 36 manjih polukružnih prozora (uključujući po dva prozora na ugaonim kulama), sve to na razini obale, kad taj nivo zgrade postaje prizemlje. Osim toga, nad čitavim rekonstruiranim kryptoportikom, između ugaonih kula, Andrić predviđa nadogradnju dugačke najamne trokatnice pod kosim krovovima, s monotono riješenim pročeljima (bez ikakva uvlačenja ili balkona). Kečkemet smatra da je Andrić (kao konzervator!) sebi dopustio takav pristup da bi od najamnina i zakupnina pribavio sredstva za obnovu podruma i kryptoportika, a ova je duga jednolična, uniformna i smirena građevina, još ako bi je materijalom i bojom odvojio od

antičke baze, po Andrićevu shvaćanju bila prihvatljivija od kaotičnog nadograđivanja južnog pročelja Dioklecijanove palače, kakvo se već tada naziralo.

Početak XIX. stoljeća, prema tradiciji koju su prihvatili Adam i Cassas u svojim knjigama o Dioklecijanovoj palači, katedralu se nazivalo Jupitrovim hramom (koji je nekad bio i Dioklecijanov mauzolej), dok se krstionicu (tzv. mali hram) imenovalo Eskulapovim hramom, s obzirom na nedaleke otkrivene ostatke nekadašnjih rimskih terma. Mali hram je dugo s triju strana bio "sakriven" prigradenim privatnim kućama, no kad se 1846. godine rušenjem ogolilo njegovo zapadno pročelje i na stražnjom zabatu ukazao antički reljef hrastova vijenca, došlo je do promjene mišljenja o nekadašnjoj namjeni te znamenite građevine. Pogrešno tvrdeći da se radi o reljefu "lovorova vijenca", Andrić je ustvrdio da je mali hram (a ne katedrala) bio zapravo Dioklecijanov mauzolej, te je do smrti ustrajao u tome. (Zanimljivo je da se s takvom atribucijom slagao i dr. Franjo Lanza, ravnatelj Arheološkoga muzeja u Splitu, inače veliki Andrićev protivnik.)

Još jedna Andrićeva pogreška u svezi je s izvornom konstrukcijom krova mauzoleja- katedrale, koji se htjelo obnoviti. Andrić je tvrdio da takve antičke građevine nisu imale šatorast piramidalni krov s kupama kanalicama, nego голу polukuglastu kupolu, s ovećim kružnim otvorom u tjemenu kalote, da bi se u unutaršnjem prostoru dobilo više svjetla (budući da je izvorno postojao samo jedan, nedostatan polukružni otvor, nad ulaznim vratima). Stoga on predlaže i takvu obnovu: vanjske oble plohe kupole pokrit će se (tj. zaštititi) metalnim pločama, a otvor u tjemenu zatvoriti kristalnim staklom (kao na rimskome Pantheonu).

Andrićeva rekonstrukcija izvornog izgleda te tlocrtno osmerokutne građevine odbacuje nekadašnje postojanje isturenoga portika nad ulazom sa zapadne strane, a peripter svodi na čisti višekutni prsten na kojemu je ulaz naglašen samo niskim zabatom.

Kako se u to doba tražilo da se prilikom obnove poveća kulturni prostor katedrale, on to postiže rušenjem kora, s istočne strane dograđenog u XVII. stoljeću, i gradnjom jedne šire podrumljene trobrodne jednokatne građevine na njegovu mjestu. Time se međutim prostor crkve ne bi odveć povećao, jer bi samo srednji (iznimno dvoetažni) brod ove bazikalne građevine pripadao vjernicima, a glavni oltar u katedrali bio bi vidljiv s obadrije suprotne strane.

5. JOŠ PONEŠTO O ANDRIĆEVU DJELOVANJU U SPLITU I NJEGOVU VREMENU

U čišćenju i uređenju Dioklecijanove palače važna je godina 1817. (ili možda 1818.) kad su poslije mnogo stoljeća otvorena njezina južna vrata, koja izlaze na Obalu, pa je preko uličice *Grotte* (pećine) uspostavljena posredna veza s Peristilom. Andrić je sudjelovao na izvedbi stubišta, koje je *bočno*

postavljeno to omogućavalo, da bi se tek 1861. godine novim stubištem (u osi Protirona), ostvarila i *izravna* veza između Grota i Peristila.

Od 1957. do 1858. godine snižavanjem zemlje sa sjeverne strane i uklanjanjem kuća davno izgrađenih u unutarnjem dvorištu (propugnaculumu) poslije valjda tisuću godina ponovno su otvorena Zlatna vrata (*Porta Aurea*), glavna vrata Dioklecijanove palače. Zbog proučavanja obnovljenih antičkih vodovoda Andrić je tada bio na putovanju po Italiji, a zahvat je poduzeo okružni poglavar dr. Ivan Buratti, preko općinskoga inženjera Franje Locattija iz Brescie, koji je upravo bio stupio u službu.

Tako je kod ove velike antičke građevine opet uspostavljena mogućnost izravnoga pješaćkog kretanja po čitavoj osovini sjever-jug.

U svojoj knjizi o Andriću Duško Kečkemet se osvrće i na njegova minor-nija djelovanja u rodnome gradu. Tako piše i o njegovu djelovanju kao hortikulturnog arhitekta. Andrić se mnogo trudio da uredi po odlasku Francuza zapušteni Marmontov park (koji se protezao uz Marmontovu ulicu, od Obale, do današnje Tončićeve ulice). No kad je u pedesetim godinama XIX. stoljeća ovaj lokalitet prenamijenjen za izgradnju Teatra Bajamonti i Prokurativa, Andrić se trudio da zasadi i uredi novi gradski park na Manušu, koji je učenicima i građanima trebao služiti i za tjelovježbu i rekreaciju. On je uokolo povijesne jezgre grada bio predvidio i zasađivanje brojnih drvoreda, zacijelo platanu, koje su se tada mnogo sadile i po drugim gradovima.

Sačuvana su tlocrtna rješenja svih triju (nikad izvedenih) kazališnih zgrada, za koje se zna da ih je projektirao Vicko Andrić. Najstariji od njih je rad iz 1816. godine, gradsko kazalište s kasinom, koje je kao jedan od svojih diplomskih radova izradio u Rimu. Kako se zbog predstojećega rušenja Komunalne palače na Gospodskom trgu u Splitu (u kojoj je bilo adaptirano kazalište), očekivalo da Split uskoro ostane bez teatra, Andrić kao mladi arhitekt 1819. godine projektira izgradnju kazališne zgrade u dvorištu nekadašnjega samostana sv. Marije de Taurello; kad je poslije četiri desetljeća u Splitu opet postala aktualna izvedba stalne kazališne zgrade, 1859. godine projektira jednu na prostoru preostalog bastiona Bernardi i oko njega (danas Poljana Vida Morpurga). Za projektiranje oba ova splitska rješenja kazališne zgrade trebalo se mnogo pomučiti zbog neprikladnog oblika i položaja gradilišta, opkoljenog vrlo bliskim postojećim susjednim kućama, a uvažiti ne samo građevinsko-tehničke, već i prometne i protupožarne zahtjeve.

Uz crkvu Gospe od Zdravlja na Dobrome, staru baroknu jednobrodnu građevinu podignutu 1759. uz franjevački samostan iz 1735. godine, Vicko Andrić je 1846. podigao kameni zvonik. To je jedina (i danas sačuvana), izvedena, po njemu projektirana građevina, no začudo nije oblikovana u klasi-cističkome stilu, kojemu je on čitavog života bio sklon. Iako o tome autorstvu postoji zapis u Knjizi građevinarstva samostana, postoji stanovita sumnja da li je on bio stvarni projektant toga zvonika.

6. ZNAČENJE KEČKEMETOVE STUDIJE O VICKU ANDRIĆU

Prema onome što je autor sam naveo u uvodu svoje knjige, Andrića su još za života kraćim biografskim tekstovima spomenuli barun Othon de Reisenberg-Düringsfeld, arheolog Šime Ljubić te Ivan Kukuljević Sakcinski, a posmrtno nepotpisani autor članka o njemu (vjerojatno konzervator M. Glavinčić), zatim zaslužni splitski amater-povjesničar Gregorio Zabarini te bečki profesor Alois Hauser.

Nakon toga je Vicko Andrić pao u potpun zaborav, a i do tada je bio zapostavljen i nedovoljno valoriziran. To je donekle i razumljivo, jer za generacije koje ga nisu izravno poznavale i mogle pratiti njegov polustoljetni neumoran rad i česta sporenja oko zanimljivih gradskih problema i zaštite ostataka Dioklecijanove palače, nije ostavio dovoljno traga. Umro je a da nijedan značajniji objekt nije izveden po njegovu projektu, nije dočekao ni da se objave njegove snimke Mauzoleja (s prijedlogom za njegovu obnovu), do kojih mu je bilo toliko stalo. U jednu riječ, nije ostalo ništa što bi stalno podsjećalo na njega, osim arhiviranih spisa i crteža koji su, ostavši neiskorišteni, ubrzo stvarno zaboravljeni.

Kečkemet spominje da su ga u svojim djelima još spomenuli A. Dudan, Emil Laszowsky te konzervatori Ljubo Karaman i Cvito Fisković (ovaj u svezi s Andrićevim neostvarenim projektima triju kazališta), zatim Kruno Prijatelj i Tomislav Marasović, a on je (Kečkemet) dosad pisao o Andriću u više navrata, uključivo i dva duga članka (cjeline), objavljena 1976./77. i 1978./79., koja su s dopunama uklopljena u ovu biografiju. (Vidi bilješku 22 u knjizi.)

Poslije godina zaborava Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu priredio je 14. IV. - 25. IV. 1981. godine, u dvorani tadašnjega Muzeja revolucije u Splitu veliku izložbu pod naslovom "VICKO ANDRIĆ, 1793.-1866., ARHITEKT I KONZERVATOR", na kojoj je prvi put javno izložio desetke Andrićevih crteža i dokumenata iz svojega arhiva (od kojih se svi značajniji izlošci sada objavljuju u ovoj Kečkemetovoj biografiji o Andriću).

A nedavno, 10. II. 1994., u Pinakoteci samostana Gospe od Zdravlja otvorena je desetodnevna izložba crteža Vicka Andrića, u povodu predstavljanja javnosti spomenute Kečkemetove knjige. Na njoj je bilo izloženo svih 20 tabli Andrićevih snimki s projektom obnove mauzoleja-katedrale, dovršenih 1852. godine, a sutradan je izložba popraćena s četiri predavanja s temama o djelovanju arhitekata Roberta Adama (1728.-1792.) i Vicka Andrića (1793.-1866.)

Tako je djelo zaslužnog Splitsanina postalo konačno trajno pristupačno svima njegovim zainteresiranim sugrađanima te ostalim štovateljima te izuzetne ličnosti.

Da bi rekonstruirao polustoljetno djelovanje VICKA ANDRIĆA, arhitekta i konzervatora, autor knjige o njemu dr. DUŠKO KEČKEMET trebao je obaviti opsežan i mukotrpan posao. U Andrićevo vrijeme u Splitu još nisu

izlazili dnevni listovi, a malo je bilo i pojedinačnih publikacija koje su obrađivale gradske probleme s kakvima se on bavio. Bila je međutim uglavnom sačuvana primarna arhivska građa u svezi s njegovim djelovanjem, koja je s vremenom mijenjala "čuvare". Građa iz nekadašnjeg arhiva Dalmatinskoga namjesništva danas se čuva u Povijesnom arhivu u Zadru, ona bivšega splitskog Konzervatorskog zavoda u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu, dok je Andrićev osobni arhiv pohranjen u Muzeju grada Splita. Tu obilnu građu (pisanu rukom), koja sadrži stotine dopisa, žalbi i tužbi, te opširna Andrićeva izvješća, kao i brojne tehničke nacрте, crteže i snimke građevina, Kečkemet je pomno proučio i koristio. Osobito mu je bila dragocjena u Zadru sačuvana arhivska građa, budući da su istovjetni dokumenti koji su se mogli ili morali nalaziti u splitskome općinskom arhivu, izgorjeli u požaru općinskih zgrada 11. rujna 1943. godine.

Stoga ne čudi što se od 1304 bilješke koje prate i obrazlažu tekst ove knjige više od polovice njih pozivlje na podatke uzete iz ovih arhiva. Osim toga, Kečkemet se koristio i spoznajama iz drugih izvora, uključujući svoje i tuđe prije objavljene radove, pa je uspješno oslikao povijest mnogih građevina i lokaliteta koji su povezani s Andrićevim radom u Splitu. Tako je današnjem čitatelju pojasnio ili otkrio mnogošta površno poznatog ili najčešće nepoznatog o tome ne tako davnom, ali ipak odavno zaboravljenom minulom vremenu.

Iz svega navedenog proizlazi da je Kečkemetova studija o arh. Vicku Andriću, kojom je *opširno* obuhvaćena i splitska komunalna, građevinska i konzervatorska problematika prve polovice XIX. stoljeća sve do Andrićeve smrti 1866. godine, *fundamentalno djelo* s toga područja, nezaobilazno za sve one koji u budućnosti budu s tih područja proučavali navedeno razdoblje.